

ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**ELEMENTS OF THE MECHANISM OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF SOCIAL PROTECTION OF EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE**

**Ізбаш К.С., к.ю.н., доцент,
старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Одеський державний університет внутрішніх справ**

**Пташенко С.І., аспірантка I курсу заочної форми навчання докторантури та аспірантури
Одеський державний університет внутрішніх справ**

Статтю присвячено дослідженню елементів механізму адміністративно-правового регулювання соціального захисту поліцейських. У роботі аналізуються особливості реформування окремих складових механізму, їх вплив на адміністративно-правове регулювання. Встановлено, що складовими елементами механізму адміністративно-правового регулювання є норма адміністративного права, адміністративно-правові відносини та акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин.

Доведено, що норми адміністративного права, які регулюють відносини соціального захисту працівників поліції, встановлюють соціальні гарантії для поліцейських і членів їхніх сімей, та норми, що визначають сукупність прав та обов'язків суб'єктів, які повинні забезпечити соціальний захист поліцейських. Адміністративно-правові норми забезпечують об'єктивний та ефективний процес соціального захисту працівників поліції і визначають межі належної поведінки й повноваження державних органів, їх посадових осіб, установ, фізичних та юридичних осіб, а також гарантії реалізації прав і додержання обов'язків зазначеного кола суб'єктів.

Аргументовано, що адміністративно-правові відносини як структурний елемент механізму адміністративно-правового регулювання соціального захисту працівників Національної поліції мають важливе значення, оскільки саме через ці відносини реалізується правовий статус суб'єктів у сфері соціального захисту.

Відносини виникають і набувають розвитку у сфері соціального захисту поліцейських та характеризуються наявністю взаємних прав та обов'язків, що закріплені в адміністративно-правових нормах. Ці відносини означені певними особливостями: завжди виникають між поліцейським і публічною адміністрацією; існують на засадах рівності сторін, оскільки порушення у сфері соціального захисту надає поліцейському можливість притягнути публічну адміністрацію до відповідальності; мають регулятивний характер, оскільки спрямовані на реалізацію соціальних гарантій, що встановлені законодавством для поліцейських.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, елементи, механізм, норми, відносини, соціальний захист, Національна поліція України, поліцейські.

The article is devoted to the study of the elements of the mechanism of administrative and legal regulation of social protection of police officers. The work analyzes the peculiarities of reforming individual components of the mechanism, their impact on administrative and legal regulation. It was established that the constituent elements of the mechanism of administrative-legal regulation are the norm of administrative law, administrative-legal relations and acts of implementation of administrative-legal norms and relations.

It has been proven that the norms of administrative law, which regulate social protection relations of police officers, establish social guarantees for police officers and members of their families and norms that determine the set of rights and obligations of subjects that must ensure social protection of police officers. Administrative and legal norms ensure an objective and effective process of social protection of police officers and determine the limits of appropriate behavior and authority of state bodies, their officials, institutions, individuals and legal entities, as well as guarantees of the realization of the rights and compliance with the obligations of the specified circle of subjects objects.

It is argued that administrative-legal relations as a structural element of the mechanism of administrative-legal regulation of social protection of National Police employees are important, since it is through these relations that the legal status of subjects in the field of social protection is realized.

Relations arise and develop in the field of social protection of police officers and are characterized by the presence of mutual rights and obligations, which are established in administrative and legal regulations. These relations are defined by certain features: they always arise between the police and the public administration; exist on the basis of the equality of the parties, since a violation in the field of social protection gives the police an opportunity to bring the public administration to justice; are regulatory in nature, as they are aimed at implementing social guarantees established by law for police officers.

Key words: administrative and legal regulation, elements, mechanism, norms, relations, social protection, National Police of Ukraine, police officers.

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах сьогодення Національна поліція України функціонує в досить складних умовах, що значно впливає на ефективність її роботи. Соціальний захист поліцейських є одним із головних напрямів правоохоронної реформи, що має певну специфіку, яка зумовлена виконанням їх професійної діяльності, пов'язаної з підвищеним ризиком і небезпекою.

Національна поліція України є найбільш численним правоохоронним органом. Створення фундаментальної законодавчої бази, яка має відповідати сучасним вимогам суспільного життя та міжнародним критеріям, є першочерговим завданням успішного процесу реформування адміністративно-правового забезпечення соціального захисту працівників Національної поліції України.

Стан дослідження. Питанням механізму адміністративно-правового регулювання соціального захисту полі-

цейських присвячені роботи багатьох учених, серед яких: Авер'янова В.Б., Бандурка О.М., Галуцько В.В., Голосніченко І.П., Гончарук С.Т., Жила С.Ю., Клипа О.П., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К., Куліш А.М., Маручевич Д.О., Сірко В.С., Стеценко С.Г., Шевченко Н.Л.

Серед останніх наукових праць, у яких розглядалися питання соціального забезпечення працівників поліції, слід відзначити наукові роботи сучасних науковців, як: «Особливості соціального забезпечення поліцейських» (Романенко М.В.), «Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах» (Іншин М.І.), «Проблеми правового регулювання соціального забезпечення працівників поліції» (Денісова Л.Л.), «Соціально-правові гарантії забезпечення діяльності органів поліції» (Калашник М.В.), «Адміністративно-правове регулювання соціального захисту працівників

Національної поліції України» (Клипа О.П.), «Проблеми трудового права та права соціального забезпечення» (Князькова Л.М.), «Деякі питання посилення соціального захисту поліцейських» (Бугайчук К.Л.), «Адміністративно-правове регулювання соціального захисту поліцейських» (Маручевич Д.О.).

Мета статті полягає у розкритті елементів механізму адміністративно-правового регулювання соціального захисту працівників Національної поліції України на основі аналізу нормативно-правових актів, теорії адміністративного права, праць учених та інших джерел.

Виклад основного матеріалу. Механізм адміністративно-правового регулювання розповсюджується на певну сферу суспільних відносин, однією з яких є соціальний захист поліцейських.

Визначення сутності такого поняття, як «адміністративно-правовий механізм соціального захисту поліцейських», потребує встановлення змісту його структурних елементів. Складність застосування в науці поняття «механізм» пов'язана з тим, що воно може трактуватися в кількох значеннях, які походять як із його етимології (переклад із грецької означає «знаряддя, споруда») [480], так і з використання в різних науках для аналізу взаємодії певних елементів протягом здійснення складного процесу. Конкретні механізми найчастіше трактуються як сукупність способів, методів, важелів, через які суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення певної мети.

Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття «механізм» тлумачить неоднозначно, це: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішня будова, система чого-небудь, устрій; 3) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [2, с. 619]. Загалом термін «механізм» розуміється переважно як спосіб функціонування, система засобів впливу [10, с. 188]. Доречно в даному контексті погодитися з тим, що всі правові механізми тісно переплітаються, взаємопов'язані, а в деяких випадках поглинаються один одним [12, с. 158–163].

Механізм правового регулювання розглядається науковцями як комплексне утворення, що є одночасно динамічним та діяльним елементом правової системи, сукупністю послідовно організованих юридичних прийомів, що пов'язані між собою тісним зв'язком та регулюють досягнення соціально корисних цілей [9, с. 13]. Однак, думки вчених щодо змісту механізму адміністративно-правового регулювання дещо відрізняються.

Щодо актуальності цієї проблематики, доцільно навести аргументацію науковця Голосніченка І.П., який вказує, що механізм адміністративно-правового регулювання необхідно розглядати як сукупність адміністративно-правових засобів, завдяки яким здійснюється вплив на відносини, що складаються в процесі реалізації виконавчої влади. Серед складових елементів механізму адміністративно-правового регулювання науковець виділяє такі: норми адміністративного права, акти тлумачення норм адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин [3, с. 20–21].

Натомість Стеценко С.Г. зазначає, що механізм адміністративно-правового регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [9, с. 45].

Регулювання суспільних відносин неможливе без норми права як загальнообов'язкового правила поведінки, встановленого і санкціонованого державою, яке визначає міру можливої та допустимої поведінки суб'єктів, що реалізують свої права та виконують обов'язки. Специфіка адміністративно-правової норми полягає в урегульованні адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері державного управління.

Сучасний науковець Колпаков В.К. визначає, що адміністративно-правові норми впливають на поведінку суб'єктів сфери державного управління, внаслідок якого між ними виникають сталі правові зв'язки державно-владного характеру [7, с. 127]. Водночас можна зустріти думку про те, що адміністративно-правові відносини – це суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких слугують носіями прав та обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права [4, с. 96].

Нормами адміністративного права, які регулюють відносини соціального захисту працівників поліції є норми, які встановлюють соціальні гарантії для поліцейських і членів їхніх сімей, та норми, що визначають сукупність прав та обов'язків суб'єктів, які повинні забезпечити соціальний захист поліцейських.

Отже, адміністративно-правові норми забезпечують об'єктивний та ефективний процес соціального захисту працівників поліції і визначають межі належної поведінки й повноваження державних органів, їх посадових осіб, установ, фізичних та юридичних осіб, а також гарантії реалізації прав і додержання обов'язків зазначеного кола суб'єктів.

Питанням адміністративно-правових правовідносин присвячено свої дослідження значне коло науковців, тому, на сьогодні існує значна кількість визначень досліджуваного поняття. В дослідженнях вітчизняних учених-адміністративістів існує значна кількість дефініцій поняття адміністративно-правових відносин, які розширено та максимально актуально характеризують досліджуване поняття, а також виокремлюють характерні ознаки.

Як слушно зазначає Авер'янов В.Б., адміністративно-правові відносини – це врегульовані адміністративно-правовими нормами громадянські відносини загально-владного характеру, оскільки один із суб'єктів безперечно наділений юридично-владними повноваженнями щодо інших сторін цих відносин [1, с. 179].

Також заслуговує на увагу позиція Коломоєць Т.О., яка вважає, що адміністративно-правові відносини є не що інше, як суспільні відносини, забезпечені адміністративно-правовими нормами, суб'єкти яких мають права та обов'язки в аспекті забезпечення органами виконавчої влади застосування і захисту прав, законних інтересів фізичних та юридичних осіб [6, с. 43–44].

Доцільно звернути увагу на думку Харитонової О.І., яка визначила адміністративні правовідносини як громадські відносини, врегульовані нормою адміністративного права, що виникають у галузі державного управління та адміністративного збереження публічного правопорядку, одна зі сторін або всі сторони яких наділені владними повноваженнями, а також суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, що охороняються державою [11, с. 161].

На думку Клипи О.П., конфігурація адміністративно-правових відносин у сфері соціального захисту працівників Національної поліції подібна до структури будь-яких інших правовідносин. До структурних елементів зазначених відносин належать: суб'єкти адміністративних правовідносин, зазвичай це фізичні та юридичні особи незалежно від форм власності, громадські організації, політичні партії, релігійні організації тощо; об'єкти адміністративних правовідносин та зміст (міра дозволеної поведінки) і юридичні обов'язки (міра необхідної поведінки). Підставами виникнення, зміни та припинення зазначених адміністративно-правових відносин є юридичні факти [5, с. 26].

Адміністративно-правові відносини як структурний елемент механізму адміністративно-правового регулювання соціального захисту працівників Національної поліції мають важливе значення, оскільки саме через ці відносини реалізується правовий статус суб'єктів у сфері соціального захисту.

Відносини виникають і набувають розвитку у сфері соціального захисту поліцейських та характеризуються наявністю взаємних прав та обов'язків, що закріплені в адміністративно-правових нормах. Причому поліцейському переважно гарантуються певні соціальні права, а на публічну адміністрацію покладаються відповідні юридичні обов'язки соціального характеру [78]. У разі неналежного виконання державою обов'язків соціального характеру поліцейський має право вимагати в установленому законодавством порядку поновлення порушених прав та інтересів.

З огляду на зазначене, вказані відносини означені певними особливостями: завжди виникають між поліцейським і публічною адміністрацією; існують на засадах рівності сторін, оскільки порушення у сфері соціального захисту надає поліцейському можливість притягнути публічну адміністрацію до відповідальності; мають регулятивний характер, оскільки спрямовані на реалізацію соціальних гарантій, що встановлені законодавством для поліцейських.

Адміністративно-правовий механізм соціального захисту поліцейських становить систему правових засобів, які реалізують уповноважені суб'єкти задля забезпечення соціальних прав поліцейських, осіб, звільнених зі служби в поліції, а також членів їхніх сімей. З огляду на те, що його структура є складною та багатогранною, необхідно звернути увагу на поняття саме механізму адміністративно-правового регулювання, яким вважають засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства й держави.

Механізм соціального захисту поліцейських являє собою систему правових та організаційних форм і методів, за допомогою яких публічна адміністрація створює необхідні умови поліцейським для виконання повсякденних посадових обов'язків, проходження служби в поліції, а також реалізації особистих майнових і немайнових прав, свобод та інтересів.

Головними завданнями механізму соціального захисту поліцейських є: поновлення порушеного особистого соці-

ального права поліцейського, забезпечення можливості реалізації соціальних прав і гарантій поліцейських, усунення можливостей порушення соціальних прав поліцейського.

Таким чином, сукупність засобів, які забезпечують юридичний вплив на поведінку суб'єктів, а також об'єктів публічного управління в цій сфері, дозволяє реалізувати основні завдання адміністративно-правового регулювання соціального захисту поліцейських. Саме ці засоби відрізняються за своїм змістом, однак у поєднанні утворюють єдиний комплекс, який в адміністративно-правовій науці розглядають як структуру механізму адміністративно-правового регулювання.

Адміністративно-правовий механізм соціального захисту поліцейських відіграє важливу роль у забезпеченні прав зазначеної категорії осіб у сфері соціального захисту. Успішність його реалізації безпосередньо пов'язана з ефективністю заходів щодо соціального захисту поліцейських, які мають здійснюватися за допомогою підтримки на високому рівні соціально-економічних і суспільно-політичних умов забезпечення соціальних гарантій та матеріальних компенсацій для цієї категорії, з урахуванням специфічних умов проходження служби з охорони публічної безпеки та правопорядку, а також боротьби зі злочинністю. Головною метою вдосконалення механізму соціального захисту поліцейських є приведення його в стан, що дозволяє забезпечити їх надійний соціальний захист, а також створити умови для покращення їх добробуту, повноцінного відпочинку, оздоровлення, професійного й духовно-морального розвитку тощо.

Висновки. Наразі механізм адміністративно-правового регулювання соціального захисту працівників поліції знаходиться в стані реформування та потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів, приведення у відповідність до чинного законодавства. Проведений аналіз позицій науковців дає можливість зробити висновок, що механізм соціального захисту поліцейських є сукупністю адміністративно-правових норм, форм та методів, які впливають на суспільні відносини, з метою забезпечення необхідних умов для реалізації поліцейськими своїх прав та виконання обов'язків, а також захисту прав, свобод та інтересів членів їхніх сімей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України. Академічний курс. Загальна частина : підруч. : у 2 т. / В. Авер'янов та ін. ; за ред. В. Авер'янова. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ Перун, 2007. 1736 с.
3. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф. Адміністративне право України: основні поняття : навч. посіб. Київ: ГАН, 2005. 231 с.
4. Гончарук С. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. Київ : НАВС, 2000. 240 с.
5. Клипа О.П. Окремі аспекти сучасного стану правового регулювання соціального захисту працівників Національної поліції України. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні* : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 16–17 жовтня 2020 р. Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 24–28.
6. Коломоєць Т. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
7. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття і види. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. № 1. С. 102–104.
8. Марусевич Д. О. Структура механізму адміністративно-правового регулювання соціального захисту поліцейських. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 берез. 2020 р.). Дніпро : Прав. світ, 2020. С. 77–80.
9. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.
10. Сучасна правова енциклопедія/ за заг. ред. О.В. Зайчука. Вид. 3-тє, перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2015. С. 188.
11. Харитоновна О. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): монографія. Одеса : Юридична література, 2004. 328 с.
12. Юридична енциклопедія : у 6 т. / гол. ред. Ю.С. Шемчушенко. Київ : Українська енциклопедія, 1998. Т. 2. 744 с.